

Ragnar Árnason

Náttúruauðlindir,
hagvöxtur og velferð

Erindi flutt á

Afmælisráðstefnu Fjármálatíðinda

Hotel Nordica

19-19 Nóvember 2004

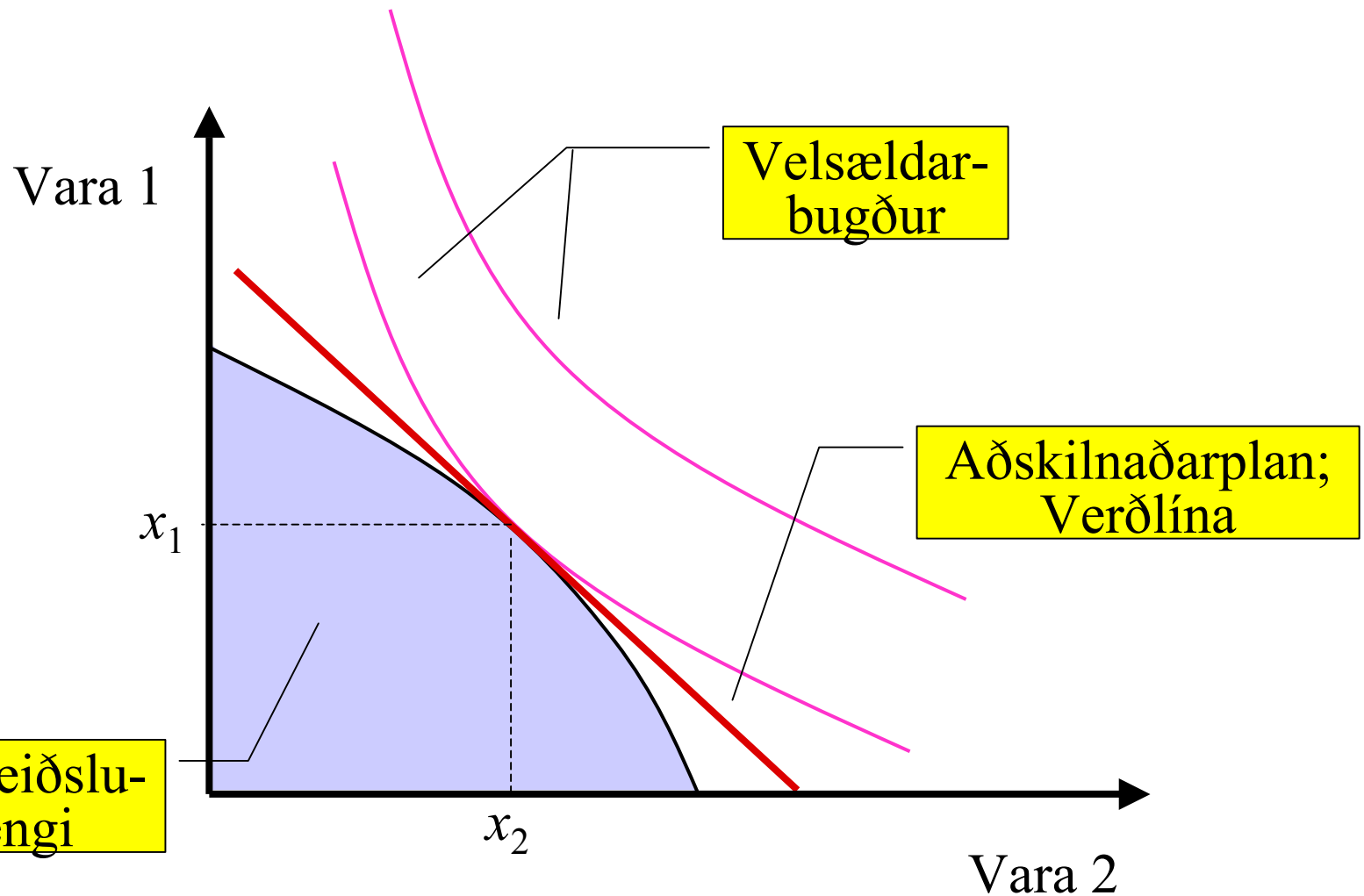
Yfirlit

1. Grundvallaratriði í auðlindahagfræði
2. Gildi auðlinda á Íslandi
3. Auðlindastjórnun
4. Ályktanir. Hvert skal stefna?

Auðlindahagfræði: Grundvallaratriði

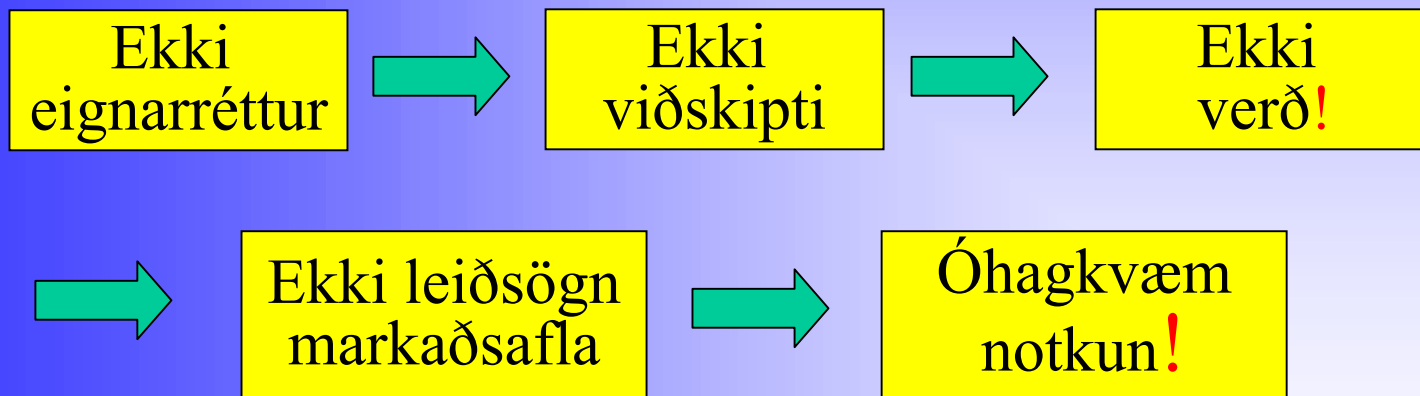
- Markaðshagkerfið hefur mikisverða hagkvæmniseiginleika
- Við vissar aðstæður leiðir það til Pareto hagkvæmni (**Velferðarsetning 1**)
- Með viðeigandi dreifingu upphaflegra bjarga leiðir það til þjóðhagslega æskilegustu Pareto stöðu (**Velferðarsetning 2**)
- Það ýtir einnig undir tækniframfarir og hagvöxt

Einföld framsetning

Stóra vandamálið varðandi náttúruauðlindir !

- Þær eru iðulega ekki á markaði
- Ástæðan er slæmur eða enginn eignarréttur

Dæmi: Afréttir, osón-lag, hreint loft, fiskistofnar o.m.fl.

Eignarrétturinn er lykilatriðið

- Vandinn liggur alls ekki í tilveru eða eðli náttúruauðlinda
- Þær eru tæknilega eins og hver önnur aðföng

$$Y(k, l) \rightarrow Y(k, l, x)$$

- Séu þær eru í einkaeigu hafa þær markaðsverð
(sem væntanlega endurspeglar bæði skort þeirra og endurnýjunarferli)

Vandinn er því slæmur
eða enginn eignarréttur

Tilvitnanir um gildi eignarréttar

Fordæming á sameign

“that which is common to the greatest number has the least care bestowed upon it”

(Aristóteles, Politics bók 5)

Lofgjörð um séreignarrétt

“...in the past they [the rights of private property] have been inseparable from economic progress”

(A. Marshall, Principles of Economics (8th ed.) p.48.)

Hví er eignarréttur ekki til staðar?

1. Skortur á eignarréttartækni

- Nægilega ódýrum aðferðum til að skýrgreina og framfylgja eignarrétti (Dæmi: ósón lag)
- Þetta er tæknilegur vandi

2. Skortur á samfélagslegum stofnunum

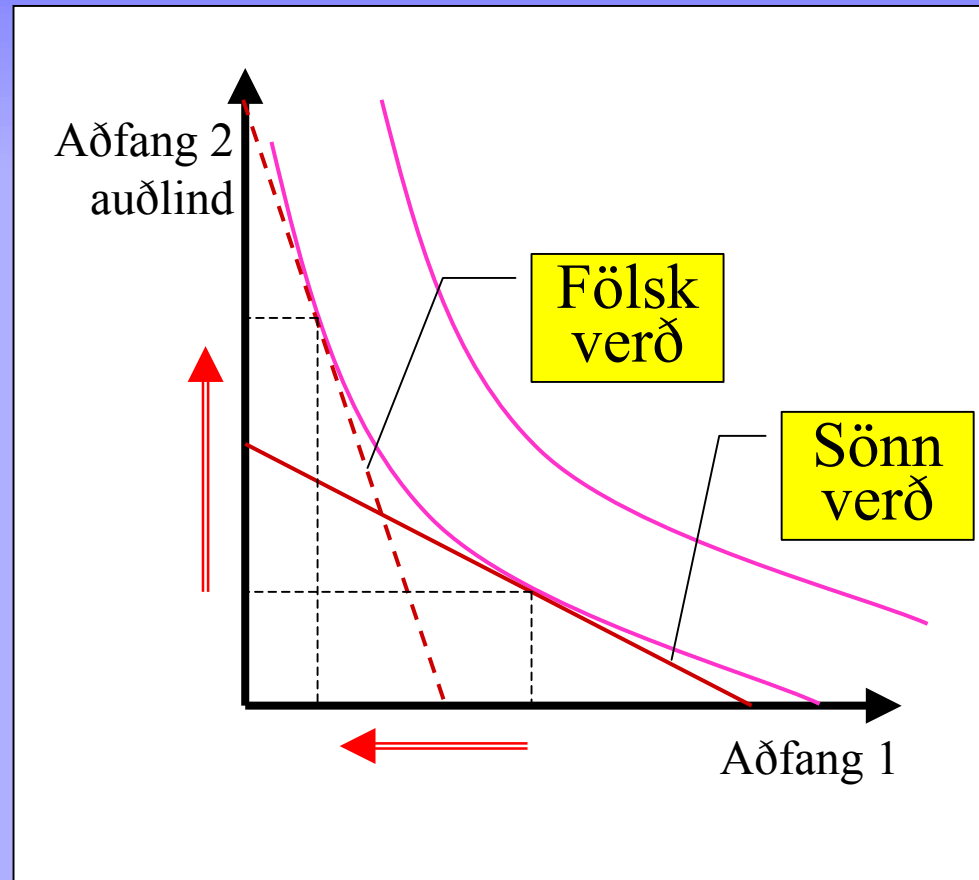
- Stofnunum sem heimila og styðja eignarrétt (Dæmi: Fiskistofnar, afréttir)
- Þetta er félags-pólitískur vandi

Athuga þó sérstakt vandamál:

Almannagæði!

Skortur á eignarrétti leiðir jafnan til ofnýtingar

- Enginn eða lélegur eignarréttur auðlindar jafngildir lægra verði hennar
- Notkun hennar verður því að sama skapi meiri (..og notkun annarra aðfanga minni)

Hagvöxtur og náttúruauðlindir

$$\text{Max} \int_0^{\infty} u(c) \cdot e^{-r \cdot t} dt$$

$$p.a. c = f(k, l, x) - i$$

$$\dot{k} = i - \delta \cdot k$$

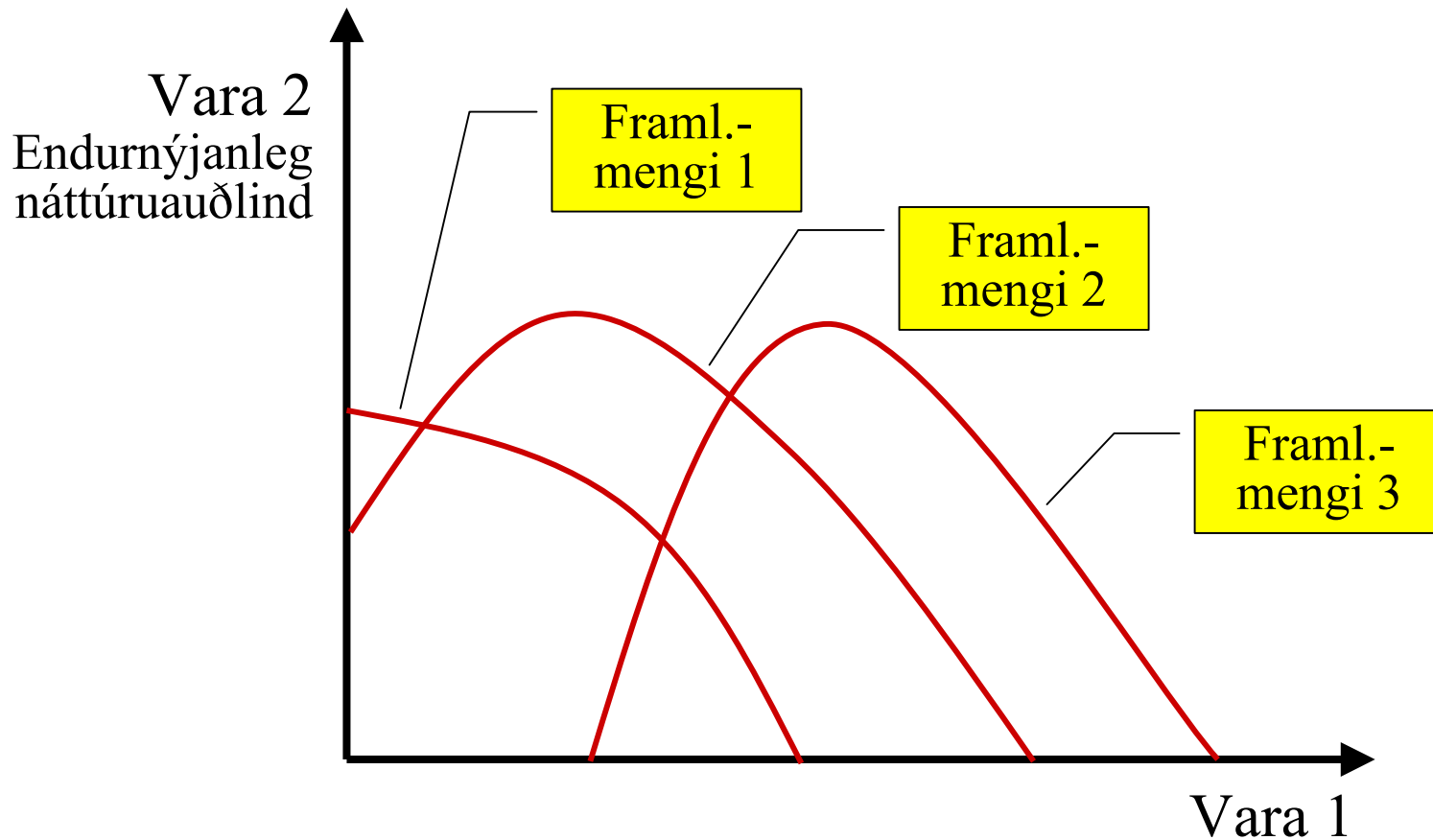
$$\dot{z} = G(z) - x$$

Skuggaverð
auðlindar

Á meðal nauðsynlegra skilyrða: $u_c \cdot f_x = \mu$

⇒ Ef $p_x \neq \mu$ verður notkun auðlindarinnar röng og hagvöxturinn óhagkvæmur.

Endurnýjanleg náttúruauðlind: Hagpróun (fólksfjölgun) og framleiðslumengi

Skaðsemi sameiginlegra náttúruauðlinda getur verið mjög mikil

- Heil hagkerfi geta hrunið
  - Easter Island (Brander and Taylor AER '98)
- Dýrategundum útrýmt
  - Moa-Moa fuglinn á Nýja Sjálandi
  - Ameríska “megafánan” (Smith JPE '75)
- Ísland
  - Skóglendi
  - Afréttir
  - Geirfuglinn
  - Fiskistofnar

Skaðsemi (...frh)

- Heimsfiskveiðar
  - Árlegt aflavirði $\approx$ 100 ma USD
  - Mögulegur hagnaður $\approx$ 50 ma USD
  - Raunverul. hagnaður $\approx$ -10 ma USD
  - Árlegt tap $\approx$ -60 ma USD
- Mengun af ýmsu tagi
  - Loftmengun
  - Vatnsmengun, -eyðing
  - Eyðing ósónlags
  - Hitnun jarðar

Gildi auðlinda á Íslandi

- Ísland virðist flestum löndum háðara auðlindanýtingu í framleiðslustarfseminni
  - Fiskveiðar, orkunýting, ferðamennska
- Rannsóknir á þessu sviði eru þó enn litlar
- Tvær nýlegar athuganir:
  - Tilraun til grænna þjóðhagsreikninga
  - Mat á gildi sjávarútvegs í landsframleiðslu

Grænir þjóðhagsreikningar

(Ragnar Arnason 2003)

Grunnjafna:

$$GGNP \equiv p_c c + p_k \cdot \dot{k} + \mu \cdot \dot{x} = GNP_{Trad} + \mu \cdot \dot{x}$$

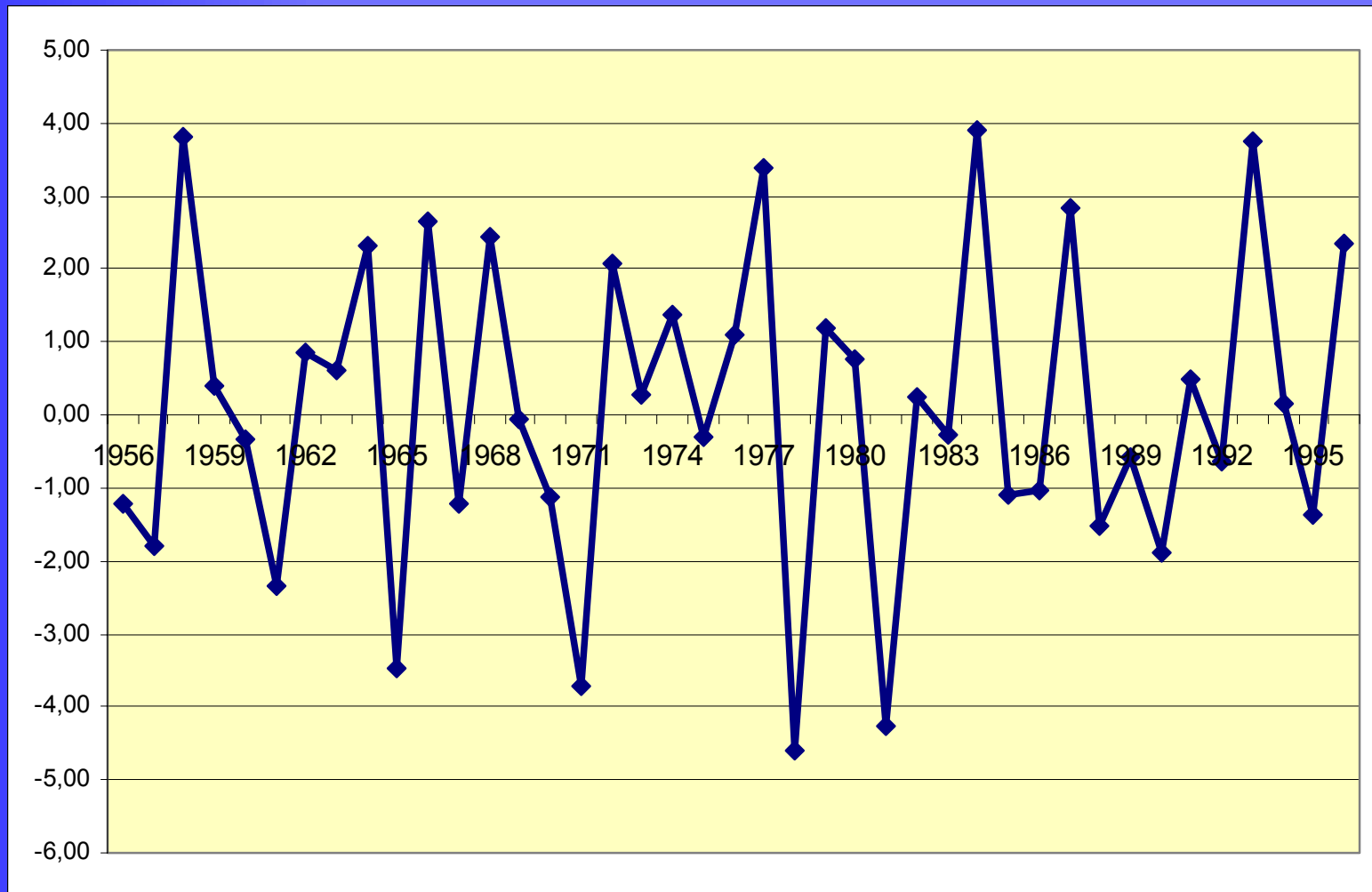
Skuggaverð
auðlinda

Breyting
auðlinda

Leiðrétting vegna þorskstofns (Tímabilið 1955-98)

- Þorskstofn skv. mælingum Hafrannsóknarst.
- Skuggaverð samkvæmt verði kvóta á markaði (+ fræðilegt samkvæmni)
- Endurreiknaði GNP og GNP vöxt

“Græn” vs. hefðbundin GNP (Mismunur á metnum hagvexti)

Þáttur sjávarútvegs í hagvexti

- Rannsókn (Sveinn Agnarsson og Ragnar Árnason) sl. 2 ár
- “Kvalitatífar” niðurstöður
  - Sjávarútvegur virðist hafa knúið áfram landsframleiðslu og hagvöxt á 20. öld
  - Allar helstu hagsveiflur aldarinnar virðast eiga rætur í sjávarútvegi
  - Sambandið e.t.v. veikara síðustu ár

Magnlægar niðurstöður: Mælingar

Gögn

- Tímaraðir 1963-2000 (á föstu verðlagi)
  - Landsframleiðsla
  - Fjármunir (þjóðarauður)
  - Vinnuafli
  - Sjávarvöruframleiðsla

Ýmis Tölfræðiþróf

- Raðir “**kyrrstæðar**” (stationary) í %-breytingum (D-F próf)
- Sjávarútvegur “**orsakar**” landsframleiðslu (Granger-próf)
(Báðar breytur mældar í %-breytingum)
  - Í bráð (á sama ári)
  - Í lengd (allt að 4 ár)
- Einn “**sambátta**” (cointegration) vektor milli breytanna
(landsframleiðslu, sjávarvöruframleiðslu, fjármuna og vinnuafis)
(Johansen ML-aðferð)

⇒ Sterkar vísbendingar um langtímasamband milli sjávarvöru- og landsframleiðslu!!

Hið metna tölfræðilega samband

- Líkan er “**leiðrétt-frávikslíkan**” (error-correction model)
- Felur í sér bæði skammtíma- og langtímaaðlögun
- Líkanið fellur mjög vel að gögnum
- Tölfræðilegir eiginleikar metins líkans góðir

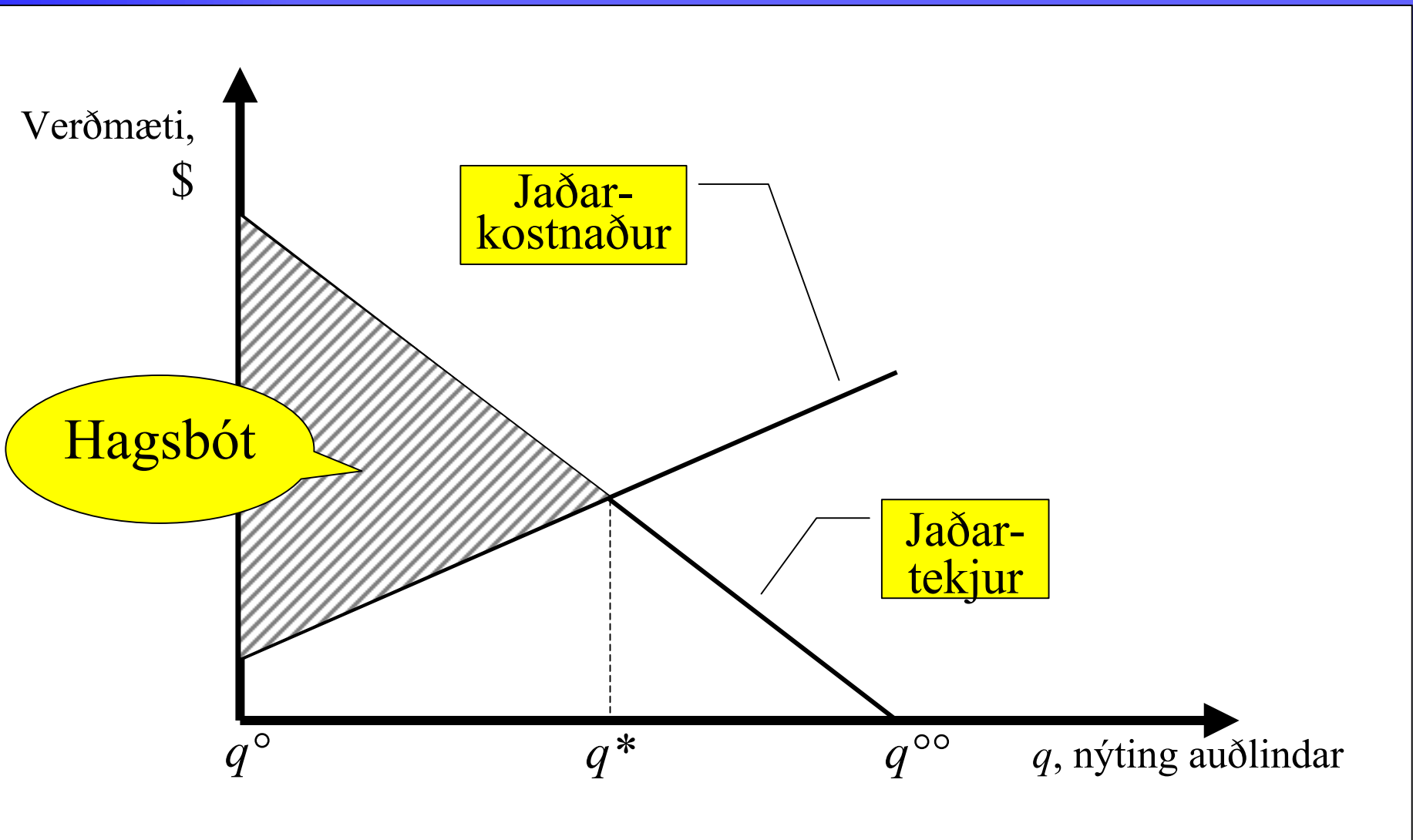
Helstu tölulegu niðurstöður

- Skammtímaáhrif:
  - 1% aukning sjávarvöruframleiðslu → **0,11%** aukingu í landsframleiðslu á sama ári
- Langtímaáhrif:
  - 1% aukning sjávarvöruframleiðslu → **0,31%** aukingu í landsframleiðslu þegar til lengdar lætur

∴ Sjávarútvegur er greinilega grunnatvinnuvegur (“base industry”)

- Aðrir grunnatvinnuvegir sem byggjast í ríkum mæli á náttúruauðlindum
  - Orkuiðnaður
  - Ferðamannaiðnaður
  - Landbúnaður

Auðlindnýting/auðlindastjórnun: Einfaldasta líkanið

Aðferðir við auðlindastjórnun

1. Tæknilegar takmarkanir

- T.d banna tilteknar gerðir af verksmiðjum
- Fyrirskipa vissar tegundir hreinsitækni o.s. frv.

2. Magntakmarkanir

- T.d. útblástur má ekki vera umfram tilt. magn
- Hreinsun skal a.m.k. vera x tonn o.s.frv.

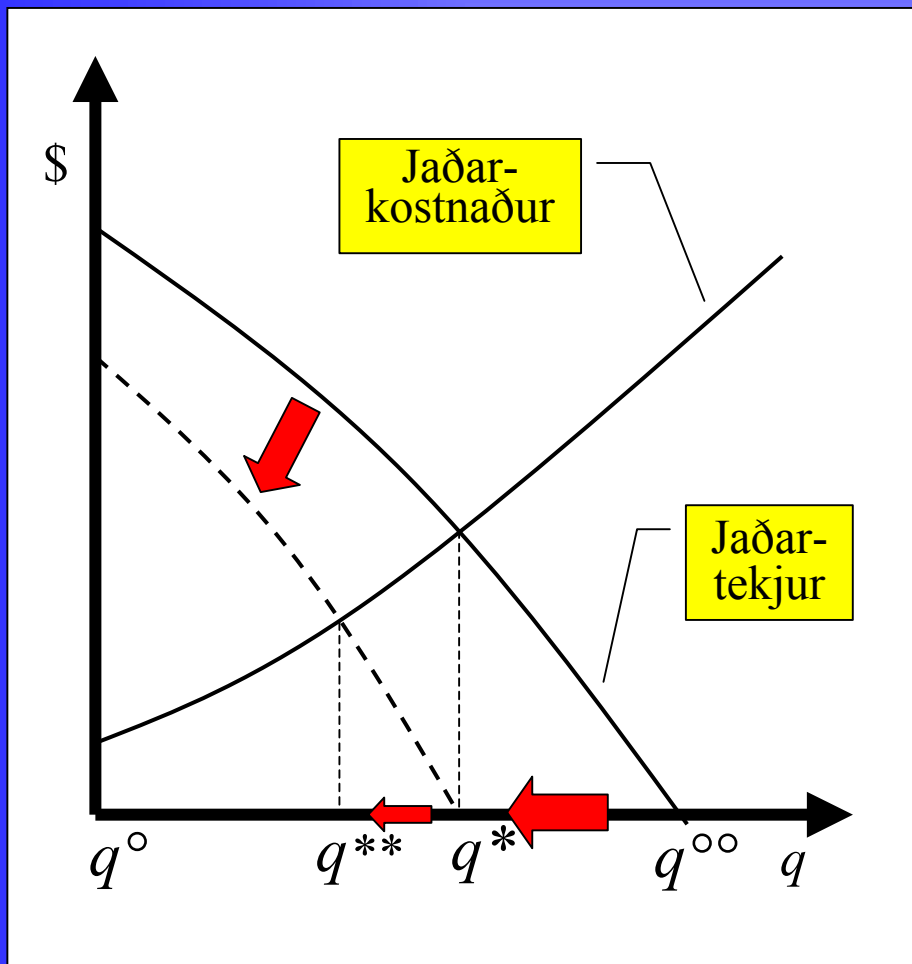
3. Skattar og uppbætur

- Pigou-leiðréttingar gegn ytri áhrifum

4. Eignarréttur

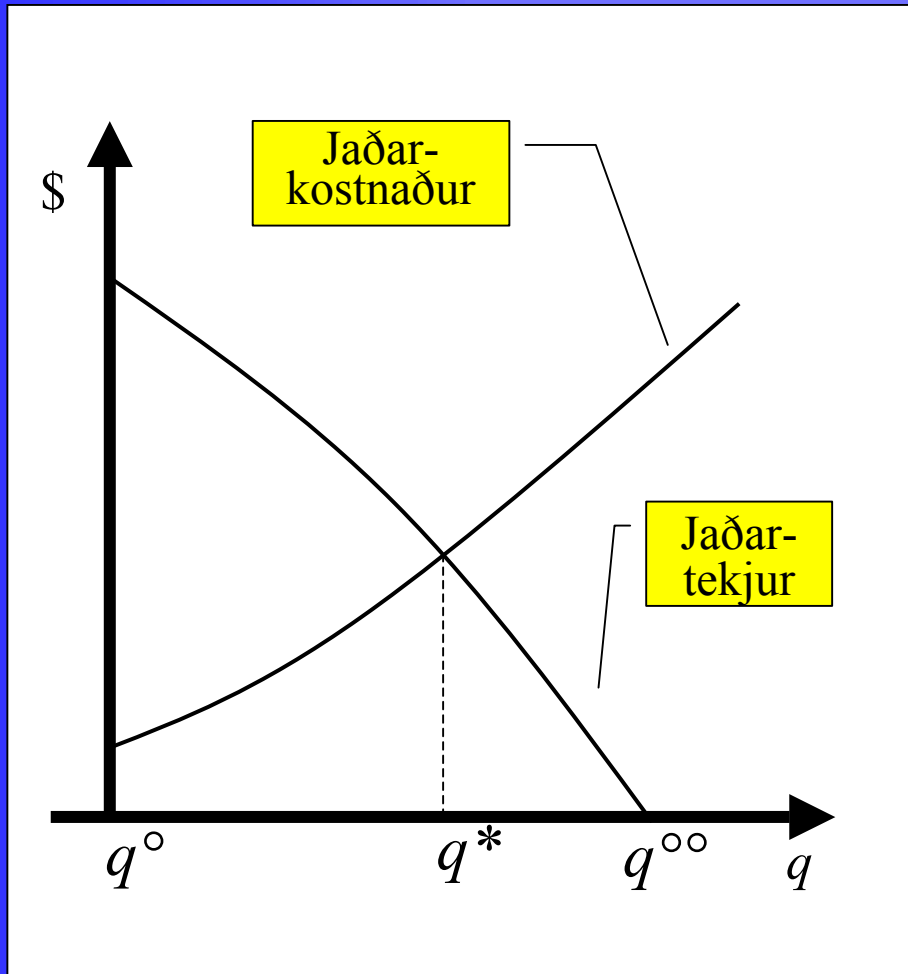
- Markaðslausnir

Tæknilegar takmarkanir

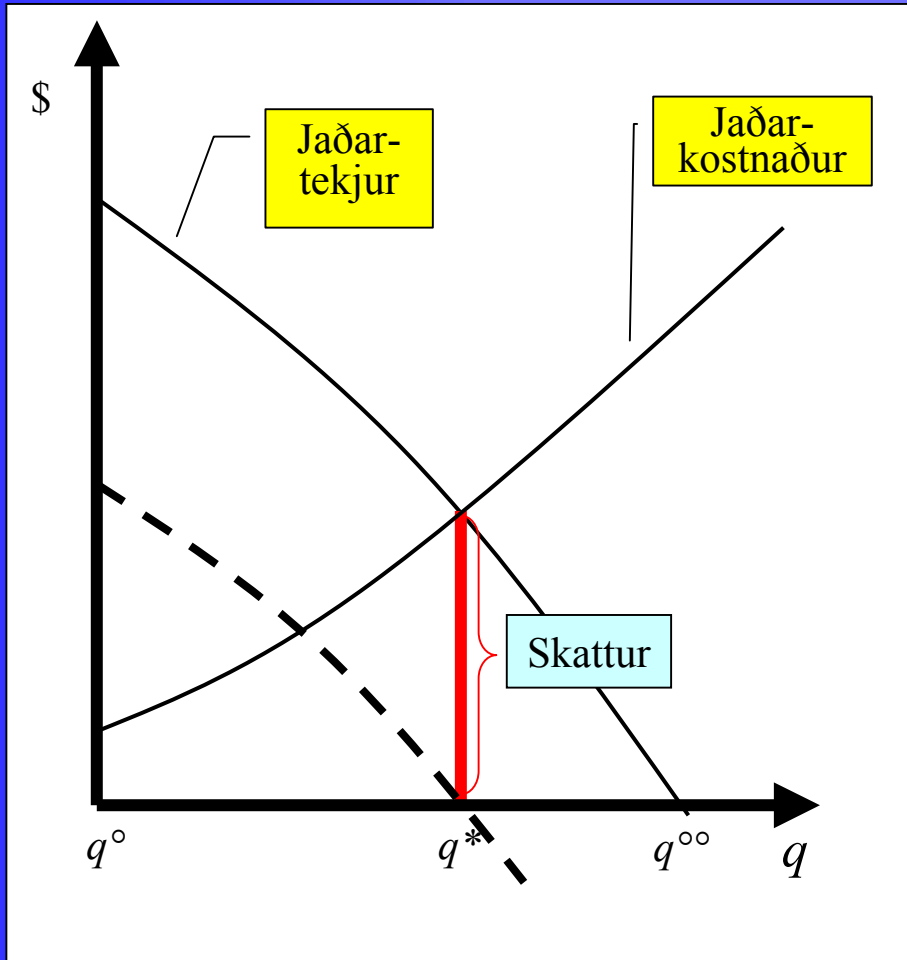
- Tæknilegar takmarkanir rýra jaðartekjur
- Þær fórna því mögulegum þjóðhagslegum ábata
- Þær kalla á frekari takmarkanir
- Þær skapa ekki “míkró”-hagkvæmni
- Kostnaður við stjórnun

Magntakmarkanir

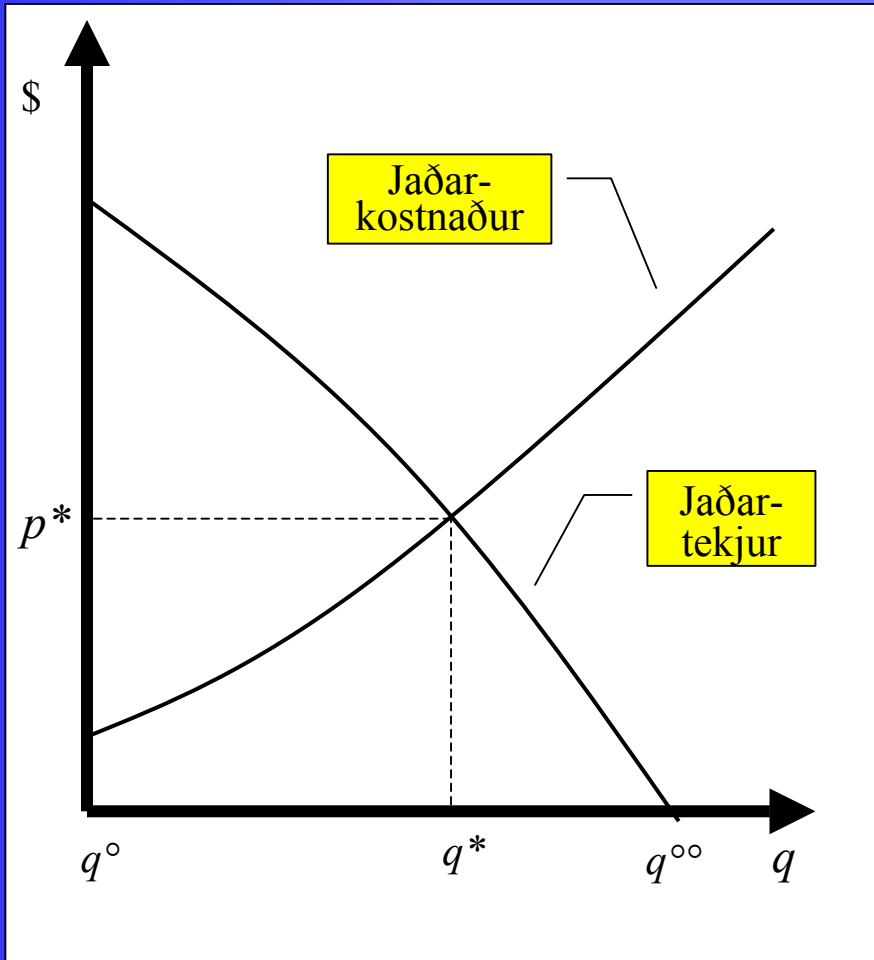
- Hvernig á að finna q^* ?
- Óhagkvæm skipting magnheimilda á fyrirtæki (nema þær séu framseljanlegar)
- Kostnaður við stjórnun

Skattar og uppþætur

- Hvernig á að finna hinn rétta skatt?
- Verulegur hluti þjóðhagslegs ábata birtist sem skatttekjur
- Hvernig nýtast þær?
- Kostnaður við stjórnun

Eignarréttur

- Er unnt að skýrgreina og framfylgja séreignarrétti
  - Tæknilega
  - Félagslega
- Virkar ekki fyllilega nema um fullkomna séreign sé að ræða (þ.e. ekki almannagæði)
- Kostnaður við stjórnun

Samanburður aðferða

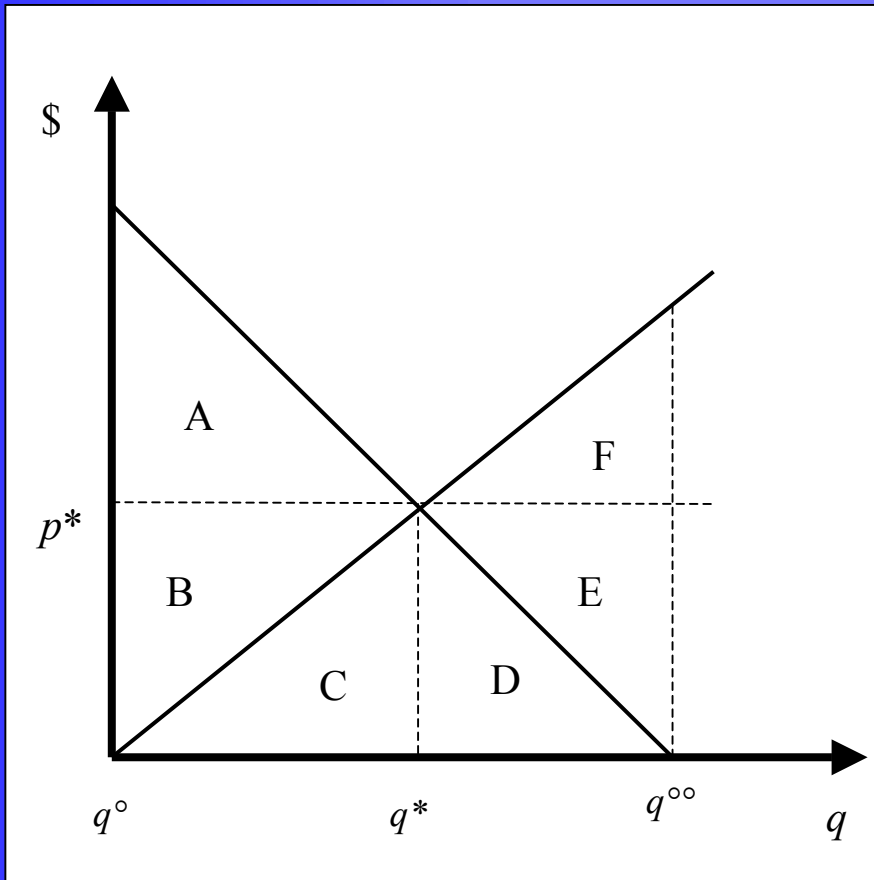
Aðeins aðferðir 3 og 4 – **skattar**
og **eignarréttur** – geta verið
hagfræðilega skilvirkar!

Aðferðum 1 og 2
aðallega beitt í reynd

Samanburður aðferða (...frh)

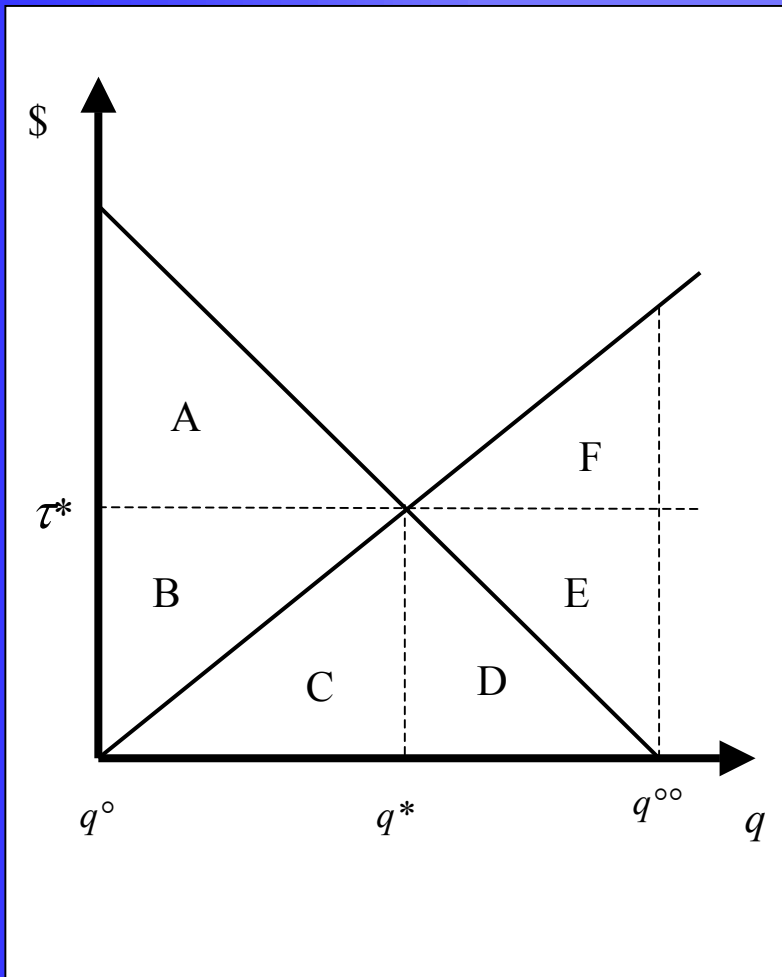
- Skipting ábata/kostnaðar (af umhverfisstjórnun) ræðst af:
  - (i) Stjórnkerfi
  - (ii) Upphaflegum rétti aðila
- Við **eignarréttarstjórnun** hagnast bæði notendur og þolendur
- Við **skattastjórnun** hagnast ríkið ávallt en annaðhvort notendur eða þolendur tapa

Eignarréttur

- Breyting í q^*
- Notendur eiga rétt
  - Heildarhagsbót: **E+F**
  - Notendur hagnast um **E**
  - Þolendur hagnast um **F**
- Þolendur eiga réttinn
  - Heildarhagsbót: **A+B**
  - Notendur hagnast um **A**
  - Þolendur hagnast um **B**

Skattastjórnun

- Breyting í q^*
- Notendur áttu réttinn
  - Heildarhagsbót: $E+F$
  - Notendur tapa: $B+C+D$
  - Þolendur hagnast um: $F+E+D$
  - Ríki hagnast um: $B+C$
- Þolendur áttu réttinn
  - Heildarhagsbót: $A+B$
  - Notendur hagnast um: A
  - Þolendur tapa: C
  - Ríki hagnast um: $B+C$

Mikilvægt

Skipting ábata og kostnaðar
getur ráðið miklu um hvort
skynsamleg stjórn
náttúruauðlinda er tekin upp

Niðurstaða – Ályktanir

- Náttúruauðlindir gegna miklu hlutverki í íslensku efnahagslífi:
  - Í framleiðslu: T.d. fiskistofnar, orkulindir, náttúruperlur (ferðamennska)
  - Í neyslu: T.d. óspillt umhverfi, hreint loft, landslag
- Ísland er þó aftarlega í auðlindastjórnun
  - Önnur sjónarmið en hagkvæmni virðast ráðandi

Hvað þarf að gera?

- Skynsamleg auðlindanýting
  - Skapa hvata til hagkvæmrar nýtingar
  - **Eignarréttur**, hvar sem við verður komið
  - Annars **skatta/uppbætur** (grænir skattar)
  - Magntakmarkanir aðeins í sértilfellum
  - Tæknilegar takmarkanir aldrei

Hvað þarf að gera (...frh)

- Sé eignarrétti ekki við komið, er nauðsynlegt að meta verðmæti auðlinda
  - Aðferðir eru til og verða æ betri (CVM, tilraunir, “hedonic prices” o.m.fl.)
  - Þessum aðferðum er beitt í ríkum mæli erlendis
  - Bæði punktmát og fallsamhengi; $\mu = F(x, gdp, \dots)$
  - Verðmæti í framtíðinni (“irreversibility”)
- Taka upp græna þjóðhagsreikninga!

Hvað þarf að gera (...frh)

- Mat á einstökum framkvæmdum sem nota auðlindir (hafa auðlindaáhrif)
  - Verðmættamat auðlinda
    - Punktgildi & fallsamhengi
    - Ætlað framtíðargildi (ef framkvæmd er illa afturkræf)
  - Heildstæð kostnaðar- ábatagreining
  - Gefa andstæðri nýtingu kost á að bjóða á móti (eins konar markaður)

Meginatriði

Gerum við ekki bragarbót í
auðlindastýringu erum við
e.t.v. dæmd til að endurtaka
mistök fortíðarinnar

Endir